

INTOXIKACE TISEM (TAXUS BACCATA)

(volně upravil Miloš Velemínský)

Josef Švejda, Jan Jahoda

Anesteziologicko-resuscitační klinika FNŠP Ostrava Poruba

Antidotum nemáme, ale léčba může uspět

Jedovatost tisu je známa od starověku, věděli o ní již staří Keltové. Lovci používali hroty šípů napuštěných šťávou tisu a jehličí tisu se používalo k vraždám a sebevraždám. Tis je znám údajným abortivním účinkem, který však je provázen smrtí gravidní ženy. Popisy otrav jsou v toxikologické literatuře našťastí poměrně řídkým zjevem. Rychle smrtící průběh otravy většinou neposkytuje dostatek času k bližšímu studiu biochemických a elektrofyziologických změn. (1,2,3,4)

Tis je keř, který roste hojně na našem území v parcích, je tedy běžně dostupný veřejnosti.

Jedovaté je jehličí, kůra, dřevo, ne však plody (červené bobule). Účinným jedem tisu, který vyvolává smrtelnou otravu, je alkaloid taxin, p-dimethyl-amino-hydroskořicová kyselina. Chemicky je blízký veratrinu, přítomností nenasyčené laktonové skupiny se podobá digitalisu. Ten také může být falešně diagnostikován při toxikologickém vyšetření. (3) Převahou jde o amorfní taxin B, přítomno je i malé množství krystalického taxinu A. Dále je přítomen ještě alkaloid milosin, efedrin a glykosid taxicatin. Alkaloid taxin se velmi rychle vstřebává trávicím traktem a příznaky otravy se projeví po 30-90 minutách. Za smrtelnou dávku je považován nálev z 50-100 g jehličí. Nejsou vzácností ani otravy u živočichů. Smrtelná dávka pro koně je 2 g/kg, pro ovci a krávu 10 g/kg. Veterinární praxe proto musí respektovat riziko požití masa z intoxikovaných zvířat. (2,4)

Vzhledem k tomu, že se záchranáři, nelékaři i lékaři, mohou s touto otravou v praxi setkat, dovolujeme si připomenout její průběh a možné ovlivnění fatální prognózy této otravy.

Autoři sdělení se domnívají, že přes převažující rychle fatální průběh většiny otrav existuje určitá naděje na úspěch léčby. V prvních několika desítkách minut je důležité co nejrychlejší vyprázdnění žaludku, kterým se jed vstřebává. Resorpce jedu z kyselého prostředí v žaludku je totiž velmi rychlá. Většina postižených zmráá do dvou hodin po požití tisu, závažná symptomatologie se vyvíjí již do 30 minut. Časový prostor

pro záchranu je tedy u většiny postižených velmi malý. Především je nutné co nejrychleji evakuovat žaludek navozením zvracení nebo výplachem (pokud to ovšem stav vědomí dovolí, není, pak s endotracheální intubací) již při zásahu v terénu. Antidotum není známé. Hyperkalémii je nutno zvládat akutní hemodialýzou. Rovněž hypokalémii a vzácněji (asi v pozdnější fázi otravy) se vyskytující hypokalémii je nutno korigovat co nejdříve. Hned na začátku péče je nutno očekávat rozvoj komorové tachykardie a fibrilace komor přecházející do terminální bradyarytmie a zástavy srdce v diastole. Vysokovoltážní výboj a dočasná kardiostimulace mohou překlenout kritickou fázi otravy. *Překvapivý byl efekt specifických protilátek proti digoxinu, který má logický výklad v chemické podobnosti alespoň části komplexu jedovatých látek z tisu.* Neměl by být přehlédnut. Efekt antiarytmické léčby (lidocain) se považuje spíše za podpurný.

Otrava se projeví závratěmi, nevolností, bolestmi břicha, sliněním, zvracením a průjmem. Je nápadná mydriáza. Časný je nástup somnolence, sledované bezvědomím. Výrazný je vliv taxinu na kardiovaskulární systém. Již v počátku intoxikace nastupuje arteriální hypotenze. Na EKG je nejdříve obvykle supraventrikulární tachykardie, následovaná tachykardií komorovou, časně přecházející do komorové fibrilace. Terminálním rytmem je bradykardie s extrémním rozšířením komorových QRS komplexů. Intoxikace končí zástavou srdce v diastole, spolu s obrnou dechu jde o bezprostřední mechanismus smrti. (2,5,6,7,8,9)

Alkaloid taxin vyvolává smrtelnou otravu především svým toxickým účinkem na kardiovaskulární aparát.

Pro ilustraci průběhu onemocnění přikládáme kazuistiku (se svolením autorů Švejdy, Jahody (8))

Devěťadvacetiletý muž (NsP Přerov, 1975) požil v sebevražedném úmyslu necelé dvě hodiny před přijetím dvě hrsti jehličí tisu červeného (Taxus baccata). Brzy vznikla celková slabost. Krátce

po přijetí těžká somnolence přecházející do soporu a klonické křeče svalstva dolních končetin. Dýchání bylo Cheyne-Stokesova typu. Kůže byla bledá, na periférii chladná, zornice mydriatické, chabě reagující na osvit. Pulzace na periférii nehmatné, na karotidách zpočátku tep hmatný, 60/min, pravidelný. Na srdci tiché ozvy. Byla šlachová areflexie. Kanylou ve vena subclavia zjištěn vysoký centrální žilní tlak +21 cm H₂O (norma 5-12 cm H₂O). Byly podávány infuze 5 % glukózy s hydrocortisonem (500 mg). Stav vědomí se přechodně zlepšil, po několika minutách znovu somnolence. Krevní tlak byl neměřitelný, bradyarytmie 40/min. Na EKG sinusový rytmus 30/min, osa QRS ve frontální rovině +150 stupňů, šíře QRS komplexu 0,32s(!), supraventrikulární extrasystolie. Obraz EKG svědčil pro hyperkalémii, kterou potvrdila laboratoř. Nemocný zemřel asi 150 minut po požití tisového jehličí.

V histologickém nálezu bylo postižení příčně pruhovalné svaloviny. Těžké dystrofické změny postihly jádra myokardiálních buněk, byla fragmentace až myolýza s lehkou polynukleární reakcí v okolí. Ložisková fuchsinofilie svědčila pro mnohočetné změny myoplazmatu. Závažné bylo postižení jater - vedle steatózy i ložiskovitá centroacínózní nekróza s kulatobuněčnou infiltrací v portobiliích. Toxikologické vyšetření našlo taxin jen v žaludečním obsahu, ve střevním obsahu a v orgánech byly nalezeny jeho metabolity. (2)

Osmnáctiletá dívka (FNsP Ostrava-Poruba, 2005) s dosud negativní osobní anamnézou požila v odpoledních hodinách (asi mezi 16. a 17. hodinou) odvar z bobulí a pět hrstiček jehličí tisu. Před 19. hodinou se jí udělalo nevolno, zvracela, měla poruchu barevného vidění, ztrácela rovnováhu. Po 19. hodině si otec povšiml poruchy vědomí a v 19.35 volal RZP. Lékař zahájil vyšetření v 19.45 hodin. Konstatoval opakované zvracení, arteriální hypotenzi (systolický TK 75 mm Hg), nepravidelný tep s frekvencí

120- 170/min. Ve 20.03 hodin předána na urgentní oddělení FNsP Ostrava-Poruba. Zde byla okamžitě intubována s relaxací a sedací a byla podána volumová substituce. Jako antiarytmikum byl podáván mesocain i.v. Arteriální hypotenze přetrvávala. Přidaný noradrenalin s dobutaminem hypotenzi neupravily. Ve 21.05 hodin nastala zástava oběhu. Za pokračující umělé plicní ventilace byla prováděna zevní masáž srdeční a užita zevní kardiostimulace s přechodným efektem. Poté zavedena transvenózní stimulace VVI 100-110/min s overdrivingem, která však již byla neúčinná. Nastoupila bradykardie s extrémním rozšířením QRS komplexů. Kardiopulmonální resuscitace byla ukončena ve 23.50 hodin a konstatován exitus letalis.

LITERATURA

1. Wehner F, Gawatz O. Suizidale Eibenintoxikationem - von Caesar bis heute - oder Suizidanleitung im Internet. Arch Kriminál 2003;211(1-2):19-26.
2. Kubiš, M., Kosatík, A., Srp, L., Švejda, J., Marik, M.: Smrtelná otrava jehličím tisem. Prakt Lék 1980;60(20):720-723.
3. Willaert, W., Claessens, P., Vankelecom, B., et al. Intoxication with Taxus baccata: cardiac arrhythmias following yew leaves ingestion. PA-CE2002; 25(Pt 1):511-512.
4. Smit, MR Taxus baccata poisoning in lambs and meat inspection. Tijdschr Diergeneeskd 1992;117 (23):697-699.
5. Tekol, Y., Kameyama, M. Elektrophysiologische Untersuchungen über den Wirkungsmechanismus des Eibentoxins Taxin auf das Herz Arzneimittel-forschung 1987;37(4):428-431.
6. Fejfár, Z., Přerovský, L.: Klinická fyziologie krevního oběhu. 3. vyd. Praha: Galén, 2002:361.
7. Švejda, J., Marek, J., Blaha, V., Černín, R.: Ne-publikované pozorování.
8. Švejda, J., Jahoda, J.: Intoxikace tisem, Kapitoly z kardiologie, sv.7, č. 4, 2005, s. 151-153
9. Feldman, R., Chrobak, J., Liberek, Z., Stajewski, J.: Four cases of poisoning with the extract of yew (Taxus baccata) needles. Pól Arch Med Wewn 1988;79(1):26-29.
10. Klener, P. et al.: Vnitřní lékařství. 2. vyd. Praha: Galén 2001: 949.

Josef Švejda a Jan Jahoda
(volně upravil Miloš Velemínský)
velem@zsf.jcu.cz